

В. А. Савчук,
аспірант, Національний університет ДПС України

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ І НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Стаття присвячена дослідженню джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів закладів освіти. Автором уточнено визначення сутності фінансових ресурсів закладів освіти, визначено потенційні джерела їх формування та напрями використання.

Article is devoted to research of sources of formation and directions of use financial resources educational institutions. The author has specified essence of financial resources of educational institutions, have determined potential sources of their formation and directions of use.

ВСТУП

Багато експертів вважають, що незадовільний стан освіти в Україні пов'язаний із недостатнім фінансуванням та неефективним використанням фінансових ресурсів закладів освіти. Кризове становище освіти, яке є наслідком неоптимального формування і використання фінансових ресурсів закладів освіти, негативно позначається на ситуації у суспільстві в цілому, зокрема підвищує соціальну напругу через обмеженість доступу до якісної освіти всіх сфер населення. Все це зумовлює необхідність поглибленого дослідження особливостей формування і використання фінансових ресурсів закладів освіти.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблематика формування і використання фінансових ресурсів перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема В. Гескова, В. Гетьмана, С. Дроніка, А. Курця, В. Ніколаєва, С. Салиги, Н. Струка та ін. Більшість досліджень присвячена проблемам формування фінансових ресурсів у вищих навчальних закладах, однак питання формування фінансових ресурсів іншими закладами освіти та напрямів їх використання потребують подальшого дослідження. Тому метою нашої статті визначено дослідження джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів закладів освіти.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Незважаючи на те що до визначень сутності фінансових ресурсів існує велика варіація підходів, істотних змін протягом останнього століття вона не зазнала, оскільки його основу формує роль фінансів у економічній системі. Визначення сутності фінансових ресурсів закладів освіти має також базуватися на ролі фінансів. Однак у цій сфері дослідники не дійшли згоди. Так, С. Дронік визначає фінансові ресурси закладів освіти як ресурси, які утворюють фонд фінансування вищої освіти, кошти, які отримують вищі навчальні заклади як плату за навчання студентів, а також фінансові ресур-

си, залучені зі сторони в результаті надання додаткових платних послуг [1, с. 379].

О. Буцька визначає сутність фінансових ресурсів закладів освіти як сукупність усіх грошових ресурсів, які надійшли за певний період або на певну дату на рахунок вищого навчального закладу у процесі надання освітніх або інших послуг, реалізації основних і оборотних активів [9, с. 381]. На нашу думку, наведені трактування практично нівелюють межу між фінансовими ресурсами і грошовими коштами, що є неприпустимим, оскільки втрачається характерна ознака фінансових ресурсів як джерела майбутніх доходів або можливостей здійснення поставленої мети.

Ряд економістів, які дотримуються макроекономічного підходу, вважають, що походження фінансових ресурсів пов'язане з результатами розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу. Формальні підстави для такого підходу цілком очевидні — у фінансовій системі держави існують певні законодавчі нормативи та регламенти, що регулюють розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів на різних стадіях управління економікою. Крім того, валовий внутрішній продукт у загальному випадку — це єдине джерело формування фінансових ресурсів і це ні в кого не викликає заперечень. Однак принциповим є питання про пріоритет виробництва, розподілу чи перерозподілу. Тому важко погодитись з тим, що державне регулювання через встановлення нормативів чи пряме вилучення частини створеної суб'єктами господарювання вартості є визначальним і за його відсутності фінансові ресурси перестануть існувати. Очевидно, що генезис та визнання фінансових ресурсів як реально існуючих об'єктів управління на рівні окремих підприємств, територій, галузей чи економіки держави загалом не залежать від наявності чи відсутності такого регулювання [8].

Враховуючи наявні підходи до визначення сутності фінансових ресурсів, вважаємо, фінансові ресурси освітнього закладу — це сукупність грошових надходжень, які перебувають у розпорядженні закладу освіти і призначені для виконання зобов'язань щодо надання

освітніх послуг своїм замовникам та фінансування процесів, які забезпечують організацію і нормальне протікання навчально-методичного процесу.

Визначення джерел формування фінансових ресурсів будемо здійснювати також з урахуванням особливостей формування національної системи закладів освіти та світовими вимогами до неї.

В економіці XXI століття не залежно від того, як її будуть називати: постіндустріальна, інтелектуальна чи якось інакше, пріоритетом будуть виступати знання і навички. Тому інвестиції держави в освіту набули статусу найважливішого фактору економічного зростання. Отримання системних знань і навичок життєдіяльності за професійними заняттями — це невід'ємна умова економічного розвитку будь-якої держави. Справа в тому, що в останнє десятиріччя акцент робиться на грошовий вимір вигод від отримання освітніх послуг. Інакше кажучи, людську силу (у широкому сенсі цього слова) стали розглядати в категорії "капітал", який покликаний обертатися, всякий раз приносячи прибуток у вигляді матеріальних чи грошових благ, тобто витрати на освіту повинні стати не просто затратами, а інвестиціями [10, с. 24]. Як свідчать результати дослідження світового досвіду фінансування закладів освіти, основним джерелом фінансування у цій сфері завжди був бюджет. Розвинені країни, як відомо, інвестують в освіту доволі значні суми.

За радянських часів установи бюджетної сфери, до якої відносилися і заклади освіти, знаходилися на повному державному утриманні. Держава забезпечувала повне фінансування освіти на основі нормативного складання кошторисів окремих закладів, регіонів та узагальнених кошторисів галузі. Усі аспекти діяльності навчальних закладів жорстко регламентувалися. Така політика держави відносно освіти гальмувала розвиток ринкових засад, однак забезпечувала жорсткий контроль за якістю освіти.

На сьогоднішній день фінансування середньої освіти (окрім приватних шкіл, ліцеїв та гімназій) в Україні також здійснюється за рахунок коштів, які виділяються з державного бюджету відповідно до нормативів нарахування на одного учня. Інстанції, які мають право безпосередньо розподіляти бюджетні кошти і контролювати надання державних освітніх послуг, — це районні або місцеві органи влади і управління освітою на місцях. Загалом утворився дисбаланс між обсягом завдань, які визначаються державою перед освітою, та обсягами фінансового забезпечення цих завдань. З одного боку, існує тенденція до зростання обсягів навчального матеріалу і тривалості освітньої діяльності, а з іншого — має місце скорочення фінансування закладів освіти за рахунок бюджетних коштів. Таким чином, українська шкільна освіта залишається галуззю з постсоціалістичними відносинами. Школи фінансуються не відповідно до єдиних нормативів витрат на навчання одного учня, а за принципом стільки коштів бюджет району виділить. Керівництво шкільною освітою здійснюють виключно державні структури — управління освіти. Освітнім асоціаціям та громадським радам дозволено лише імітувати елементи громадянського суспільства; доступу до фінансових ресурсів регіону, міста, селища вони не мають. У своїй переважній більшості директор школи, керівник районної, обласної освіти не є освітнім менеджером. Школа, як і раніше, не має реального статусу автономії. Річний кошторис будь-якої школи створюєть-

ся та затверджується без її участі. Оскільки кошторис взагалі не фінансує цілий ряд статей шкільних видатків, школу однозначно провокує на "тіньову" економіку.

За таких обставин у наданні послуг в освіті відбувається прихована диференціація і в межах одного закладу, і між навчальними закладами — за майновим станом споживачів освіти. З'являються престижні школи, поліпшені умови навчання в яких створюються коштом батьків. Відбір батьків з вищими доходами у такі школи здійснюється через особливу систему тестування дітей: для успішної здачі тестових завдань батькам треба оплатити проведення підготовчих занять або внести добровільну пожертву у фонд школи. Підкреслюємо, що йдеться не про приватні заклади освіти, а про ті, що фінансуються і утримуються за рахунок державних коштів. У приватних закладах освіти батьки погодилися платити за освітні послуги і підписали контракт. Аналогічна ситуація склалася і у сфері дошкільної освіти.

Практично у всіх країнах світу бюджетна складова є основною частиною фінансування освіти, досягаючи у ряді країн (Північна Європа) 100 %. Проте залучення позабюджетних засобів цілком доцільно і з позиції активізації зв'язку учбових закладів із зовнішнім середовищем, і на користь самих закладів освіти. Справедливо зауважує В. Гесков, що у багатьох країнах інвестиції в підготовку кадрів недостатні для економічного зростання та соціального розвитку. Більше того, роботодавці та працівники можуть бути не зацікавлені вкладати кошти у професійну підготовку. Вони також можуть неефективно використовувати інформацію про стан і перспективи розвитку ринку праці на ринку освітніх послуг [11, с. 9—10].

Залучення позабюджетних джерел фінансування установ освіти характерне для низки країн і має позитивний вплив на формування їх фінансової бази. Так, наприклад, у фінансуванні вищих навчальних закладів в країнах ОЕСР частка позабюджетних джерел складає: у США — 52 %; Великобританії — 38 %; Канаді — 39 %; Японії — 57 % [2, с. 10].

На сьогоднішній день в Україні функціонують як приватні, так і державні заклади освіти. На перший погляд, проблеми з формування фінансових ресурсів у закладах освіти державної форми власності відсутні — вони отримують фінансування з бюджету. Однак якщо взяти для прикладу школи, то фінансування поточних видатків загальноосвітніх шкіл обмежується виділенням коштів на оплату праці, господарські потреби, на тепло-, водо-, електропостачання, а також компенсацію видатків на харчування. Як бачимо, у переліку відсутнє розширення матеріально-технічної бази, створення умов для розвитку науки та ін. Тому державні заклади освіти також змушені шукати додаткові джерела формування фінансових ресурсів.

У сучасних умовах одним з найпоширеніших додаткових джерел формування фінансових ресурсів закладів освіти є надання платних послуг. Однак сфера попиту на такі послуги обмежується великими містами. Існує думка, що найбільш вагомим джерелом позабюджетного фінансування можуть виступати додаткові освітні послуги. Наприклад, введення за рахунок батьків навчальних курсів понад програмний обсяг, створення науково-проблемних груп тощо. Так, в спеціалізованих школах, ліцеях і гімназіях, а також в звичайних загальноосвітніх школах утворюються приліцейні і ліцейні класи, в яких за рахунок коштів батьків збільшується кіль-

кість навчальних годин за окремих предметів або вводяться додаткові дисципліни [4]. Внаслідок того, що така система не працює у селах через фінансову неспроможність населення сільської місцевості, школи закриваються через недостатні обсяги бюджетного фінансування, а діти змушені долати значні відстані до найближчої школи.

Аналогічні приклади щодо залучення позабюджетних фінансових ресурсів можна навести і стосовно вищих закладів освіти — це і додатковий набір студентів, які навчаються за кошти юридичних і фізичних осіб, створення підготовчих відділень, курсів підготовки до зовнішнього тестування, спеціалізованих курсів з іноземних мов, математики, інформатики тощо. Окрім того, практикується влаштування платних вечорів відпочинку, дискотек, екскурсій, організація кадрових агенцій тощо. Однак така сфера діяльності обмежується державою, тому отриманих коштів на поточні потреби все одно не вистачає.

У багатьох країнах фінансування освіти відбувається також за рахунок добродіництва і спонсорства. За кордоном склалися стійкі зв'язки учбових закладів із спонсорами, в основному крупним бізнесом. Зв'язки ці здійснюються на взаємовигідній основі. Зокрема, здійснюючи добродійні акції через спонсорство, компанії виводять з оподаткування свої доходи. У свою чергу, отримуючи спонсорські кошти, учбові заклади офіційно представляють продукцію і послуги компанії за допомогою проведення рекламних акцій і використання наданих компанією продуктів і послуг.

Добродійні фонди допомагають учням і навчальним закладам. У цілому понад 40 відсотків коштів фонду направляється на підтримку шкіл і коледжів. У світовій практиці відомі сімейні, загальні, кооперативні фонди і громадські трести. Так, загальні фонди підтримуються солідними фірмами, ведуть багато профільну діяльність. Наприклад, Фонд Форда, Фонд Рокфеллера. Серед них є ті, які спеціалізуються на освіті зокрема, Фонд Карнегі. Управляються ці фонди не членами сімей, а найманими службовцями. За рахунок неоподаткованої частини прибутку бізнесмени створюють фонди — корпорації. Громадські трести створюються з дрібних фондів в регіонах для реалізації багато масштабного проекту.

Діяльність цих фондів направлена на:

- надання допомоги в реалізації прав дітей на безплатне навчання (компенсація частини навчальних, транспортних витрат, витрат на харчування);
- матеріальна підтримка особливо обдарованих дітей (обернено пропорційно доходам сім'ї [3, с. 62—63]).

В Україні фінансування закладів освіти за рахунок благодійних фондів перебуває на початковій стадії зародження. Держава зі свого боку не робить ніяких кроків для його стимулювання, вітчизняні бізнесмени фактично не мають мотивації до заняття добродійною діяльністю. На відміну від благодійництва, спонсорство має на меті популяризацію імені спонсора. Саме тому воно набуло більшого поширення в Україні, оскільки може бути своєрідним рекламним заходом.

Варто відмітити, що навіть у випадку отримання благодійної чи спонсорської допомоги, грантів, свобода у їх використанні є обмеженою, адже такі кошти з моменту зарахування внеску благодійника на рахунок бюджетної установи набувають статусу державних коштів [5, с.

41]. Тому, щоб витратити кошти, отримані як благодійні надходження, потрібно включити їх до кошторису. Тобто внести до нього відповідні зміни за Порядком 228. Це означає, що до таких коштів застосовуються на загальних підставах правила держзакупівель.

Особливим джерелом формування фінансових ресурсів закладів освіти є гранти. Їх особливість полягає у тому, що вони мають суворо цільове призначення — фінансування стипендій талановитим студентам, фінансування наукових проектів та інноваційних розробок. В Україні система грантів використовується у вищих закладах освіти на зразок Києво-Могилянської академії та Київської школи економіки. Фінансують грантові програми іноземні фонди — імені Фулбрайта, Е. Маскі, Д. Сороса та ін. Вітчизняна практика надання грантів у сфері освіти практично відсутня, що пов'язано з незначною кількістю фондів фінансування освітніх заходів (на сьогоднішній день активну діяльність у цій сфері проводить тільки фонд В. Пінчука). Відсутність фондів грантового фінансування освіти в Україні пов'язана з економічними умовами, які не стимулюють підприємців до їх створення. Окрім того, законодавчо питання фінансування освіти за рахунок грантів урегульовано недостатньо. У тих закладах освіти, де практикується грантове фінансування, воно існує у формі стипендії (scholarship), яка покриває безпосередньо вартість навчання або її частину (в залежності від умов гранту), а також витрати на придбання підручників, наукових праць тощо.

У таких умовах може здатися, на перший погляд, що недержавні заклади освіти перебувають у більш вигідній ситуації, оскільки отримані кошти від надання освітніх послуг можуть використовувати без обмежень, керуючись Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств". Проте конкуренція на ринку освітніх послуг не дозволяє необмежено піднімати рівень плати за навчання, яка є основним джерелом формування фінансових ресурсів. Окрім того, плата за навчання має ретроспективний характер і покриває, як правило, витрати з оплати праці та комунальних послуг. Таким чином, формування фінансових ресурсів на сьогоднішній день ускладнене для закладів освіти всіх форм власності.

У цілому всі джерела формування фінансових ресурсів закладів освіти можна поділити на бюджетні і позабюджетні та виділити наступні їх види (рис. 1).

Також за кордоном поширення набули спеціальні ощадні освітні програми. Це пов'язано з тим, що освіта розглядається як інвестування в людський капітал. У Німеччині впродовж багатьох років були популярні спеціальні програми для будівництва (Vausparen) і для створення добробуту співробітників (Vermeögenssparen). Існує багато спеціалізованих фінансових установ, а також універсальних банків і страхових компаній, які пропонують такі програми і мають на цьому прибуток. Наприклад, ідея програми Vausparen полягає в тому, що держава стимулює індивідуальні заощадження шляхом надання щорічних бонусів для осіб з певним обсягом заощаджень і річного доходу. Фінансові установи, зі свого боку, пропонують гнучкі рішення: в більшості випадків термін заощаджень (наприклад, сім років) не закінчується з виплатою внеску, проте продовжується кредитною фазою (співвідношення збереженої суми і кредиту складає від 40:60 до 50:50). Низькі процентні ставки на фазі заощадження компенсуються дуже вигід-

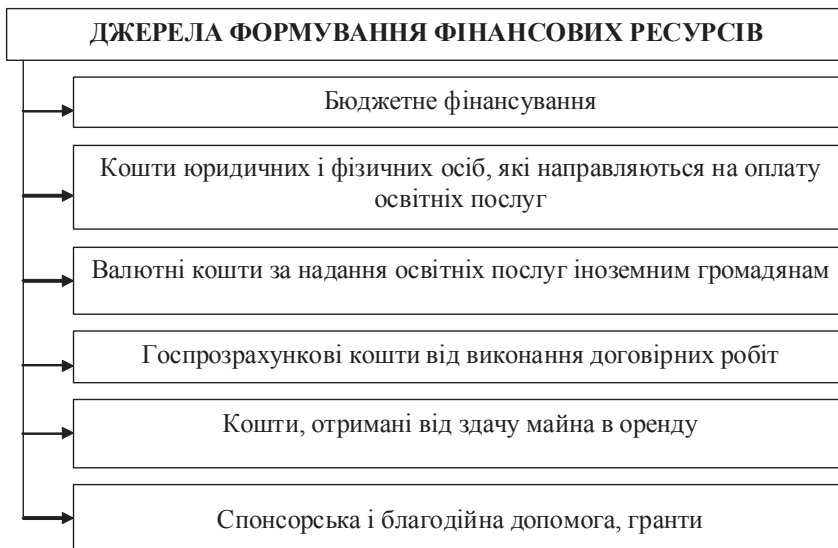

Рис. 1. Основні джерела формування фінансових ресурсів закладів освіти в Україні

дними (нижче, ніж на капітальному ринку) процентними ставками на кредитній фазі.

Традиційним джерелом формування фінансових ресурсів закладів освіти за кордоном став ендаумент. Ендаумент — це практика створення спеціальних фондів, що інвестують в нерухомість або цінні папери і приносять стабільний дохід, на який і живуть в розвинених країнах багато університетів, музеїв, театрів, лікарень, громадських організацій. Ендаумент має дві безперечні переваги. Він забезпечує підвищення фінансової самостійності некомерційних організацій в результаті збільшення частки гарантованого доходу в загальному обсязі доходів; дає можливість довгострокового планування діяльності некомерційних організацій, оскільки є довготривалим джерелом фінансування.

Не знайшов ще достатнього розвитку напрям по залученню позабюджетних засобів, пов'язаний з проведенням досліджень для ділових кіл і державних організацій, пошуком партнерів для реалізації їх проектів, наданням різного роду консультаційних послуг. За рахунок цих видів діяльності в розвинених країнах заклади освіти мають 30—40 % надходжень у загальному обсязі позабюджетних засобів. В Україні здійснення наукових досліджень в закладах освіти більше носить формальний характер, що пов'язано з незацікавленістю діяльністю у цій сфері як учнів та студентів, так і викладачів та учителів.

До подібного роду послуг слід віднести створення центрів інформаційних технологій, які можуть бути представлені як дослідницькими підрозділами, так і системою семінарів, що постійно діють, спеціалізованих міжвузівських кафедр, консультаційними центрами по наданню допомоги в створенні програмних продуктів, електронних курсів і підручників не тільки для вищої школи, але гімназій і ліцеїв, орієнтованих на подальшу освіту їх випускників у вузах [2, с. 12—14].

Таким чином, в Україні існує реальна можливість створення умов для активного формування закладами освіти фінансових ресурсів за рахунок позабюджетних джерел.

Витрачання фінансових ресурсів закладів освіти також має свої особливості, які пов'язані із процесом формування фінансових ресурсів. В першу чергу, це стосується тих закладів освіти, які отримують фінансуван-

ня з бюджету. Так, бюджетні засоби повинні направлятися на наступні цілі:

- оплату праці працівників закладів освіти як тих, що перебувають у штаті, так і залучених за договорами, в тому числі виплати гонорарів авторам;

- господарське утримання приміщень, будинків, включаючи видатки на комунальні послуги, освітлення, опалення, поточний ремонт тощо;

- комплектування бібліотечних фондів, поповнення музейних колекцій, науково-методичну діяльність;
- проведення капітального ремонту;

- реставраційні роботи;

- оснащення закладів освіти технічними засобами і обладнанням.

Однак досить часто, особливо в умовах фінансової нестабільності, бюджетні кошти виділяються тільки на

покриття витрат з оплати праці та оплати комунальних послуг.

Схожа ситуація склалася у галузі вищої освіти. Аналіз соціально-економічного становища сфери вищої освіти показує, що, крім вираженої тенденції до збільшення обсягів фінансування навчальних закладів, сьогодні можна виділити також і проблемні моменти функціонування системи вищої освіти. До основних потрібно віднести недотримання вимог ст. 61 Закону України "Про освіту" щодо спрямування на освіту не менше 10 % ВВП. Порівняння середньомісячної заробітної плати в сфері освіти, порівняно з її рівнем у промисловості і в цілому по Україні, свідчить, що в освіті середньомісячна заробітна плата нижча: середня заробітна плата науково-педагогічних та педагогічних працівників станом на 1 грудня 2006 р. становила 803,5 грн. (у промисловості — 1285,4 грн.). На сьогоднішній день чисельність студентів перевищує можливості держави по фінансуванню вищої школи [7, с. 213—214]. На наш погляд, ключ до вирішення цієї проблеми лежить у скороченні обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою та активізації позабюджетного фінансування.

Як було зазначено вище, витрачання позабюджетних коштів також є обмеженим, зокрема обов'язковістю проведення процедури держзакупівель (для закладів освіти, які отримують фінансування з бюджету). Це відповідним чином впливає на структуру витрат фінансових ресурсів закладів освіти. Для зарубіжних закладів освіти не залежно від характеру отримання позабюджетного фінансування 25% від загального його обсягу направляється на оновлення навчального матеріалу, устаткування, бібліотечного фонду, 25 % — на додаткові винагороди викладачів у формі бонусів, 25 % — на поточний ремонт матеріально-технічної бази, 25 % — створення резервного фонду на непередбачені витрати [2, с. 17]. Тобто залучені фінансові ресурси рівномірно розподіляються по всіх важливих напрямках, що дозволяє належним чином організувати навчальний процес.

Порівнюючи напрями і пріоритети в розподілі позабюджетних засобів у вітчизняних і зарубіжних закладах освіти, відзначимо, що ті та інші заклади освіти ви-

Таблиця 1. Напрями використання фінансових ресурсів закладів освіти

Напря́м	Джерела формування	
	Бюджетні	Позабюджетні
Оплата праці	+	+
Оплата електроенергії та комунальних послуг	+	-
Компенсація витрат на харчування	+	-
Господарські потреби	+	+
Придбання навчально-методичної літератури	+*	+
Придбання комп'ютерної та проєкційної техніки	+*	+
Поточний та капітальний ремонт	+*	+
Стимулювання наукової та інноваційної діяльності	+(переважно вищі навчальні заклади)	-(за виключенням грантів)
Створення резервів на непередбачувані витрати	-	-

* — для шкіл протягом останніх років фінансування за цими напрямками не закладається, для вищих навчальних закладів — вибірково

Джерело: авторська розробка

користують позабюджетні фінанси на поточні витрати, пов'язані з навчальним процесом. Разом з тим існують відмінності в системі пріоритетів розподілу цих засобів. Наприклад, унаслідок крайньої низької заробітної плати в системі вітчизняної освіти (в цілому по системі — 58 % від рівня заробітної плати в промисловості, середня заробітна плата професорсько-викладацьких кадрів складає 68 % від рівня заробітної плати в промисловості), значну частку в позабюджетних витратах займає оплата праці професорсько-викладацького складу, далі, поточні витрати закладів освіти на ремонт (які не заплановані кошторисом), придбання технічних засобів навчання, літератури тощо. Позабюджетні засоби українських закладів освіти фактично виявляються єдиним джерелом для здійснення фінансування цих заходів.

Напрями використання закладами освіти фінансових ресурсів, сформованих з різних джерел відображені в табл. 1.

Як видно з таблиці, фінансування за рахунок бюджетних коштів не вистачає для покриття всіх потреб закладів освіти, тому розриви покриваються за рахунок позабюджетних джерел формування фінансових ресурсів. Окрім того, протягом ряду років кошторисне фінансування загальноосвітніх закладів вкрай обмежене, кошти на розвиток практично не виділяються. Для вітчизняних закладів освіти не характерне використання коштів на стимулювання наукової та інноваційної діяльності, за виключенням вищих навчальних закладів. Однак саме цей напрям у перспективі може стати джерелом формування фінансових ресурсів. Для цього необхідно створити двосторонню передумову для співробітництва закладів освіти, науки та промисловості у цій сфері. Для зацікавлення потенційного споживача необхідно спрямувати дослідницький потенціал на створення тих розробок відповідної якості, які потрібні на ринку. Для цього на рівні закладів освіти має бути розроблена дієва система матеріального стимулювання потенційних винахідників науково-дослідних проєктів.

На відміну від зарубіжної практики, в Україні не практикується створення резервів на покриття непередбачуваних витрат. Створення таких резервів для бю-

джетних закладів освіти не урегульоване (де-факто заборонене) чинним законодавством, а для закладів освіти, які не отримують фінансування з бюджету, — невідгідне з точки зору оподаткування.

ВИСНОВКИ

Загалом формування і використання фінансових ресурсів закладів освіти потребує суттєвого удосконалення, основними напрямками якого є оптимізація джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів. Важливим аспектом є активізація залучення позабюджетних джерел фінансування, що має відбуватися поступово, з паралельним реформуванням законодавчої бази. Перспективою подальших досліджень визначено обґрунтування критеріїв оптимізації формування і використання фінансових ресурсів закладів освіти.

Література:

1. Дронік С.В. Методичні основи формування балансу фінансових ресурсів регіону: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг, кредит" / С.В. Дронік. — К.: НДЕІ Мінекономіки України, 1999. — 16 с.
2. Ишина И.В. Управление внебюджетными ресурсами высших учебных заведений // Университетское управление. — 2000. — № 4 (15). — С. 10—18.
3. Курець В.С., Струк Н.С. Джерела фінансування загальноосвітніх шкіл в період євро інтеграції економіки України // Наука й економіка. — № 1. — 2008. — С. 60—64.
4. Ніколаєв В. Правові основи фінансування середньої освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. — № 5-6. — 2001. — С. 150—153.
5. Переверзева О. Закупівля за "благодійні" кошти: чи потрібні тендери // Все про бухгалтерський облік. — 2009. — № 9. — С. 41.
6. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.02 № 2984 — III // Голос України. — 2002. — № 43. — С. 10—15.
7. Салига С.Я., Гельман В.М. Розвиток методів соціально-економічної ефективності витрат на освітні послуги // Університетські наукові записки. — 2007. — № 3. — С. 213—223.
8. Стецюк П.А. Економічна суть фінансових ресурсів // Фінанси України. — 2007. — № 1. — С. 129—143.
9. Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання: Колективна наукова монографія / За наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. — К.: Національна академія управління, 2008. — 452 с.
10. Трусевич І.В., Трусевич І.П. Инвестиции в образование — фактор профессионального роста // Инновационные образовательные технологии. — 2007. — № 1(9). — С. 24—29.
11. Gasskov V. Managing vocational training systems: A handbook for senior administrators. — Geneva, International Labour Office, 2000. — 278 p.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2009 р.